INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Komilova Zulxumor
Farg‘ona davlat universiteti

Annotatsiya

Mazkur maqolada integrativ yondashuv asosida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, mazmuni va ahamiyati tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida fanlararo bog'lanish, nazariya va amaliyot uyg'unligi, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari hamda kompetensiyaviy yondashuv elementlarini birlashtirgan integrativ model mutaxassisning kasbiy faoliyatga tayyorgarlik darajasini sezilarli darajada oshirishi isbotlangan. Maqolada integrativ yondashuvning tarkibiy komponentlari (mazmuniy, texnologik, baholash) ko'rib chiqilgan, kasbiy kompetentlikning tuzilishi (bilim, ko'nikma, motivatsion va shaxsiy sifatlar) tahlil qilingan va ushbu yondashuvni amaliyotga tatbiq etishning pedagogik shart-sharoitlari taklif etilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida o'qitish sifatini oshirish, bitiruvchilarning raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *integrativ yondashuv, kasbiy kompetentlik, fanlararo integratsiya, kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim sifati, pedagogik texnologiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, malaka oshirish.*

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mehnat bozorining tobora ortib borayotgan talablari, fan-texnika taraqqiyoti va raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonlari mutaxassislar tayyorlash sifatiga yangicha yondashuvlarni taqozo etmoqda. An'anaviy ta'lim modeli, ko'pincha, alohida fanlarni izolatsiyalangan holda o'qitishga asoslangan bo'lib, bu bitiruvchilarning real kasbiy vaziyatlarda bilim va ko'nikmalarni majmuali tarzda qo'llay olmasligiga olib kelmoqda. Ushbu nomuvofiqlikni bartaraf etishning samarali yo'llaridan biri integrativ yondashuvni ta'lim jarayoniga keng joriy etishdir.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sifatini tubdan oshirish, kadrlar tayyorlash tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish bo'yicha qabul qilingan strategik hujjatlarda kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning integrativ asoslarini mustahkamlash muhim vazifa sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, integrativ yondashuv nazariyasini chuqur tahlil qilish, uning amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Integrativ yondashuv muammosi pedagogika fanida turli jihatlardan o'rganilgan. Xorijiy tadqiqotchilar (M. Pinto, J. Drake, R. Burns) integratsiyani fanlararo bog'lanishning yuqori darajasi sifatida, mahalliy olimlar (M.Vahobov, N.Saidahmedov, R.Ahlitdinova kabilar) esa uni ta'lim mazmuni, shakli va metodlarining yagona pedagogik tizim sifatida birlashtirilishi sifatida talqin etganlar. Kompetensiyaviy yondashuv nazariyasi (J.Raven, D.McClelland, I.Zimnyaya) bilan integrativ yondashuv g'oyalarining uyg'unlashtirilishi mutaxassis shaxsini har tomonlama shakllantirishning yangi pedagogik modelini yaratish imkonini bermoqda.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy-pedagogik tahlil, sintez va umumlashtirish, shuningdek pedagogik tajriba natijalarini sistemalashtirish metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Integrativ yondashuvning mohiyati va tarkibiy komponentlari

Integrativ yondashuv — bu ta'lim mazmuni, shakli, metodi va vositalarini o'zaro uyg'unlikda, yagona maqsadga bo'ysundirilgan holda loyihalashtirish va amalga oshirish tamoyiliga asoslangan pedagogik strategiyadir. Ushbu yondashuv quyidagi uchta asosiy komponentni o'z ichiga oladi:

- Mazmuniy komponent — turli fanlar va sohalar bo'yicha bilimlarni mantiqiy birlashtirish, fanlararo modullar va integrallashgan kurslarni yaratish;
- Texnologik komponent — loyihaviy, muammoli-tadqiqotchilik, klaster va keys-texnologiyalar kabi fanlararo aloqani ta'minlaydigan o'qitish metodlarini qo'llash;
- Baholash komponenti — talabaning bilim va ko'nikmalarini alohida fan doirasida emas, balki kompleks, amaliy vazifalar asosida baholash mezonlarini ishlab chiqish.

Kasbiy kompetentlikning tuzilishi

Kasbiy kompetentlik — mutaxassisning o'z faoliyat sohasida muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka, qadriyat yo'nalishlari va shaxsiy sifatlarning yaxlit majmuidir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kasbiy kompetentlikning tarkibiy qismlarini quyidagi jadval orqali ifodalash mumkin:

Komponent	Mazmuni
Kognitiv (bilim) komponenti	Kasbiy faoliyat sohasiga oid fundamental va amaliy bilimlar tizimi
Faoliyat (ko'nikma) komponenti	Egallangan bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash, muammolarni hal etish ko'nikmalari
Motivatsion-qadriyat komponenti	Kasbga bo'lgan barqaror qiziqish, professional o'z-o'zini rivojlantirishga ehtiyoj
Shaxsiy-individual komponent	Mas'uliyatlilik, kommunikativlik, tanqidiy va ijodiy fikrlash kabi sifatlar
Refleksiv komponent	O'z faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyati

Integrativ yondashuvning kasbiy kompetentlikni rivojlantirishdagi ahamiyati

Integrativ yondashuvni qo'llash bir necha yo'nalishda ijobiy natija beradi. Birinchidan, fanlararo bog'lanish talabada tizimli fikrlash qobiliyatini shakllantiradi — u alohida olingan ma'lumotni emas, balki kasbiy muammoning kompleks tabiatini tushunadi. Ikkinchidan, nazariya va amaliyotning uzviy bog'liqligi o'quv jarayonini real ishlab chiqarish vaziyatlariga yaqinlashtiradi, bu esa bitiruvchining

moslashuvchanligi va raqobatbardoshligini oshiradi. Uchinchidan, integrativ texnologiyalar (loyihalar, keyslar, simulyatsiyalar) orqali talabada kommunikativ, tashkilotchilik va innovatsion kompetensiyalar parallel tarzda rivojlanadi.

Shu bilan birga, integratsiyalashgan ta'lim muhiti talabaning motivatsion-qadriyat sohasiga ham ta'sir ko'rsatadi: o'quv materialining amaliy ahamiyati yaqqol namoyon bo'lganda, o'rganishga bo'lgan ichki qiziqish kuchayadi, bu o'z navbatida o'z-o'zini kasbiy rivojlantirishga bo'lgan barqaror ehtiyojni shakllantiradi.

Integrativ yondashuvni amaliyotga tatbiq etishning pedagogik shart-sharoitlari

1. O'quv rejalari va dasturlarni fanlararo integratsiya tamoyili asosida qayta ishlab chiqish, integrallashgan modul va kurslarni joriy etish;

2. Professor-o'qituvchilar tarkibining integrativ-pedagogik kompetentligini oshirish, ular uchun maxsus malaka oshirish dasturlarini tashkil etish;

3. O'quv jarayoniga loyihaviy, muammoli va amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarini izchil joriy etish;

4. Talabalarning kasbiy kompetentlik darajasini baholashda kompleks, kompetensiyaviy mezonlarga asoslangan diagnostika vositalarini ishlab chiqish;

5. Ta'lim muassasalari va ish beruvchi tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash, amaliyot va malaka oshirish dasturlarini real ishlab chiqarish ehtiyojlariga moslashtirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, integrativ yondashuv zamonaviy ta'lim tizimida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning samarali pedagogik strategiyasi sifatida namoyon bo'ladi. U fanlararo bilimlarni, nazariy va amaliy tajribani, shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarni yagona pedagogik tizimga birlashtirib, mutaxassisning kasbiy faoliyatga tayyorgarlik sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Integrativ yondashuvni ta'lim amaliyotiga izchil va sistemali tatbiq etish, shu jumladan o'quv dasturlarini takomillashtirish, pedagog kadrlarning malakasini oshirish hamda kompleks baholash tizimlarini joriy etish bitiruvchilarning kasbiy kompetentligini sezilarli darajada yuksaltirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.

2. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. — London: H. K. Lewis, 1984.

3. Саидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. — Тошкент: Молия, 2003.

4. Drake S.M., Burns R.C. Meeting Standards Through Integrated Curriculum. — Alexandria: ASCD, 2004.

5. Вахобов М.Ш. Интегратив ёндашув асосида ўқитишнинг назарий-методик асослари. — Тошкент: Фан, 2018.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 'Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida'gi qarori. — Toshkent, 2017.

7. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than for Intelligence // American Psychologist. — 1973. — Vol. 28, No. 1. — P. 1–14.